

Forord

ALLMENNINGER I NORD – FELLESSKAP OG GRUNNRENTE

I denne boka er temaet utnyttelse av felles eide naturressurser, også kalt allmenninger. I Nord-Norge og Norge er disse et avgjørende bidrag til samfunnsutvikling og velstand. Vi analyserer hvordan høsting og regelutforming i noen naturressursnæringer er organisert. Stikkord for vinkling er rettigheter for og langsiktig bærekraftig og lønnsom utnyttelse av naturressurser. Med det grønne skiftet er rike forekomster av forskjellige naturtilganger blitt spesielt viktige. Og ikke mindre viktig er systematisering og diskusjon av de omfattende erfaringene vi har for forvaltning av disse.

Den pågående strømkrise, strid om fiskeoppdrett og om bruk av vasskrafta har løftet spørsmålet om høsting av naturressurser øverst på den nasjonale politiske dagsordenen. I Norge og på Island dreier en konflikt seg om fordeling av fangstretter i det som i et globalt perspektiv er uvanlig rike fiskeriallmenninger. I Sápmi, og i Nord-Norge og i Trøndelag, diskuteres omfattende ny vindkraftutbygging i reinbeiteområder. Og det strides om rett til kontroll over, og inntekter fra, raskt voksende næringer som turisme og fiskeoppdrett. En type ressursutnyttelse viser seg ofte å virke til foretrengsel for andre.

Island er blitt pionerområde for privatisering av folkets felles fiskeriallmenning. Introduksjon av markedsomsetning av både ressursadgang og av ressurser kommer så i Norge innen fiskeri, vasskraft og fiskeoppdrett fra

rundt 1990. De liberaliserende reformene har samfunnsmessige og økonomisk uoversiktlige og juridisk diskutabile konsekvenser som bare i begrensa grad er utredet, slik vi ser det på Fosen.

Gjennom bidrag i denne boka dokumenteres det hvordan det fra gammelt av har vært slik at egen høsting i forskjellige ressursallmenninger gir rettighet. Det vises hvordan institusjonalisering av slik rett har bidratt både til sosial likhet og til ansvarlighet i form av langsiktig bærekraftig utnyttelse. Samfunnsbygging gjennom fungerende og relativt jamt fordelt ressursutnyttelse blir følgelig en integrert del av norsk modernisering og demokratisering, slik dette nå kan ses som en avgjørende del av den samiske og nordnorske erfaringa.

Nord-Norge er fra sentralt hold utpekt som viktig nasjonalt satsingsområde, slik Vestlandet ble det etter oljefunnet på Ekofiskfeltet i 1969. Det er talende at det viktigste problemet i landsdelen når dette skrives, er mangel på arbeidskraft. Den mangfoldige og dels rike ressurstilgangen i nord er en åpenbar grunn til dette. Da blir det avgjørende både for landsdel og land å utvikle kunnskap om betingelsene for langsiktig bærekraftig ressursutnyttelse. I den ressursøkonomiske faglitteraturen er nøkkelbegrepet grunnrente, den verdien naturen yter ut over normal godtgjørelse av innsatsfaktorer. Med innretning mot grunnrenterealiserings og ansvarliggjørende medforvaltning gir boka faglige bidrag til å fremme innhold i det grønne skiftet.

Et iøynefallende trekk ved myndighetenes satsing i Nord-Norge er at den regionen som har vært definert som tilbakeliggende, nå skal bli så viktig. Bidragene i boka er ment som det vi oppfatter som sårt tiltrengt kunnskapsutvikling for satsing i nord. Et slående trekk ved myndighetenes innsats i høstingsnæringer er den åpenbare mangelen på fokusering på folks innsats gjennom medforvaltning og oppbygging av nødvendige institusjonelle ordninger i de felles disponerte høstingsnæringene. Utvikling av etablerte og nye ressursnæringer framstilles som nødvendig for landsdelens og nasjonens utvikling. Men denne satsingen fremmes uten at det klargjøres hvordan disse ressursene faktisk i stor grad har vært og fortsatt er bidrag til at Norge er en godt organisert og velstående nasjonalstat med stor grad av sosial likhet.

Denne boka er et resultat av et lagarbeid der 16 bidragsytere med ulike disiplinære bakgrunn har bidratt. Vi takker Reindriftens Utviklingsfond, Troms og Finnmark fylkeskommune og Fiskarlaget Nord for bidrag til

publisering. I tillegg har utgivelsen fått støtte fra Open Access-ordninga ved UiT Norges arktiske universitet. Nataliia Strukova ved studieadministrasjonen ved Institutt for samfunnsvitenskap ved universitetet har vært til stor hjelp på datasida og når det gjelder korrespondanse. Og ledelsen for Skjervheimseminaret på Voss har velvillig stilt Ottar Brox' foredrag om skaping av sosial ulikhet til disposisjon. Vi takker også Orkana Forlag for redaksjonell hjelp.

Ragnar Elias Nilsen, Ottar Brox, Einar Eythorsson og Svein Jentoft
30.03.2023